

**Φωνές, Μουσικές και Απόηχοι των Απόδημων Ελλήνων
στη Μουσική Συλλογή Δημακοπούλου¹**

A. Ξεπαπαδάκου

Δρ. Θεατρολογίας-Μουσικολογίας

Εισαγωγή

Η Μουσική Συλλογή Δημακοπούλου αποτελεί μέρος του ομώνυμου πλούσιου ιδιωτικού αρχείου το οποίο φυλάσσεται στην Ελληνική Συλλογή Τσακοπούλου, στο Πολιτειακό Πανεπιστήμιο της Καλιφόρνιας που εδρεύει στο Σακραμέντο. Στη συλλογική συνείδηση το Σακραμέντο και η ευρύτερη περιοχή της Βόρειας Καλιφόρνιας είναι συνδεδεμένα με το κυνήγι του χρυσού, τον δρόμο του Silverado και στερεότυπες εικόνες που παραπέμπουν στην κινηματογραφική άγρια Δύση. Στο Σακραμέντο διαδραματίζεται και η όπερα-γουέστερν του Puccini *Το κορίτσι της Δύσης*. Φαντάζει λοιπόν παράδοξο ότι η ιστορική αυτή πόλη που σήμερα είναι η διοικητική πρωτεύουσα της πολιτείας της Καλιφόρνιας, θα αποτελούσε τόπο έρευνας για την ελληνική μουσικοθεατρική ζωή του 19^{ου} και 20^{ου} αιώνα και ότι το εκεί πολιτειακό Πανεπιστήμιο θα φιλοξενούσε μία σπάνια και πολύτιμη ελληνική μουσική συλλογή.

Ο Steve Demakopoulos

Ποιος ήταν όμως ο Στηβ Δημακόπουλος, στον οποίον ανήκει η συγκεκριμένη συλλογή; Ο Δρ Steve (Σάββας) Demakopoulos γεννήθηκε στη Νέα Υόρκη το 1930 και πέθανε το 2006 στη Βοστώνη. Ήταν διαπρεπής οικονομολόγος, διδάκτωρ του New York City University,

---

¹ Το παρόν άρθρο αποτελεί μία πρώτη δημοσιοποίηση των στοιχείων που συνελέγησαν στο πλαίσιο έρευνας *Voices, Musics, and Echoes of Expatriate Greeks in the Demakopoulos Collection*, η οποία πραγματοποιήθηκε από τη συντάκτρια την άνοιξη του 2015, στην Ελληνική Συλλογή Τσακοπούλου του Πολιτειακού Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας-Σακραμέντο, με υποτροφία που έλαβε στο πλαίσιο του Library Research Fellowship Program, χάρις στην χορηγία των: Tsakopoulos Hellenic Foundation και Elios Charitable Foundation. Θα ήθελα να ευχαριστήσω ολόψυχα τον Διευθυντή της Συλλογής, Γιώργο Παγανέλη (George Paganelis), για την αμέριστη υποστήριξή του κατά τη διάρκεια της παραμονής μου στις Η.Π.Α.

ιδιαίτερα επιτυχημένος επαγγελματικά, καθώς υπηρέτησε ως οικονομικός αναλυτής σε διευθυντικές θέσεις στον ιδιωτικό και δημόσιο τομέα. Παράλληλα ήταν ένας εις βάθος καλλιεργημένος, φιλομαθής και φιλέρευνος Έλληνας της διασποράς, ο οποίος έτρεφε τεράστια αγάπη για την πατρίδα του και τους πνευματικούς της καρπούς. Ο Steve Demakopoulos υπήρξε μανιώδης συλλέκτης ελληνικών εκδόσεων, ή για να είμαστε πιο ακριβείς, οτιδήποτε ελληνικού έπεφτε στα χέρια του, το οποίο δεν τοποθετούσε απλώς σε μία προθήκη ή σε ένα κιβώτιο, αλλά κυριολεκτικά ξεκοκκάλιζε. Η συλλογή, την οποία απέκτησε αγοράζοντας συστηματικά ελληνικού ενδιαφέροντος υλικό, αριθμεί χιλιάδες ελληνικά έργα σε χειρόγραφο, έντυπο, οπτικοακουστικό και ψηφιακή μορφή, ανάμεσα στα έργα αυτά κάποια σπανιότατα και δυσεύρετα. Μάλιστα για να στεγάσει όλα αυτά τα αποκτήματα κατασκεύασε μία ιδιωτική βιβλιοθήκη, η οποία ήταν επισκέψιμη έως τα τέλη του 1990.²

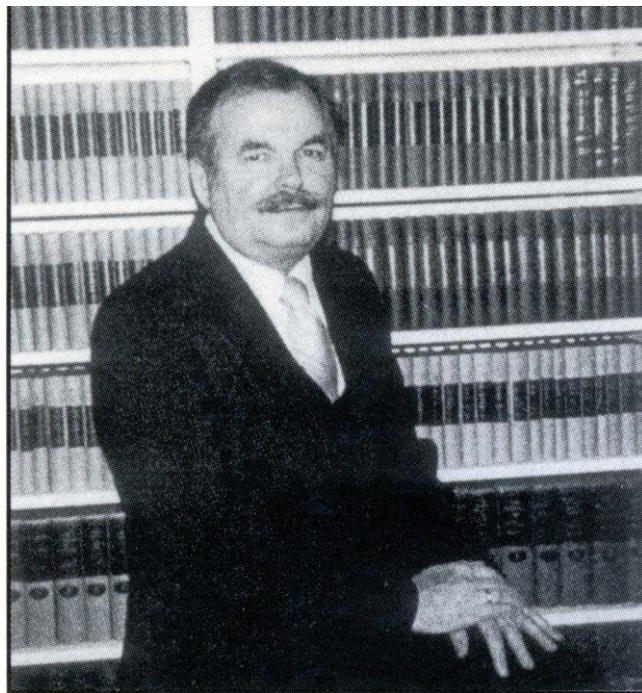
Μεταξύ των ελληνικών αποκτημάτων, η πλουσιότερη κατηγορία είναι η γλώσσα και η γλωσσολογία, η οποία συμπεριλαμβάνει εκατοντάδες λεξικά της αρχαίας, βυζαντινής και νεότερης ελληνικής, γλωσσάρια ελληνικών διαλέκτων, γραμματικές, συντακτικά, ετυμολογικά λεξικά, έργα για τη διδακτική της ελληνικής γλώσσας. Επίσης συγκαταλέγονται έργα ελληνικής λογοτεχνίας, μελέτες και συλλογές λαογραφίας από την Ελλάδα, τη Μικρά Ασία, τον Πόντο και τις παροικίες.

Το απαύγασμα των γνώσεων που απέκτησε από την επαφή του με τα ελληνικά γράμματα και τον πολιτισμό, έχει αναδειχθεί μέσα από το συγγραφικό του έργο: υπήρξε γνωστός και παράτολμος λεξικογράφος (ανοίγουμε παρένθεση για να εξηγήσουμε τον χαρακτηρισμό «παράτολμος»: τον ενδιέφερε κυρίως η ελληνοαμερικανική διάλεκτος, τα greenglish, όπως τα αποκαλούσε, αλλά και άλλες διάλεκτοι του περιθωρίου, όπως τα καλιαρντά), έχει συντάξει οδηγούς σωστής χρήσης της ελληνικής γλώσσας και δημοσιεύσει αντίστοιχης θεματικής άρθρα στον ελληνοαμερικανικό Τύπο.³ Ο λεξικογραφικός πλούτος εμέλετο να αποτελέσει το κύριο σώμα ενός λεξικού που προετοίμαζε για χρόνια με τίτλο *An Uncommon Dictionary of Spoken Greece*. Ανάμεσα στον τεράστιο αυτό όγκο υλικού που συγκέντρωσε μέσα στα χρόνια, ξεχωρίζει η εξαιρετικά σημαντική συλλογή ελληνικής μουσικής, η οποία θεωρείται μία από τις πλουσιότερες, αν όχι η πλουσιότερη στις ΗΠΑ.

---

² Steve Frangos, 1996, "A way with words", *Greek American Review*, Dec. 1996: 19-21.

³ Steve Demakopoulos, 2000, *Do you speak Greek?*, New York, N.Y.: Seaburn Books.

Εικόνα 1. Ο Dr Steve Demakopoulos, 1930-2006

Μετά τον θάνατο του Steve Demakopoulos το 2006, η βιβλιοθήκη του ολόκληρη πουλήθηκε σε κάποιον τοπικό βιβλιοπώλη. Ευτυχώς υπέπεσε στην αντίληψη του επιμελητή της Ελληνικής Συλλογής Τσακοπούλου, η οποία στεγαζόταν σε ένα ειδικό Τμήμα της Βιβλιοθήκης του Πολιτειακού Πανεπιστημίου της Καλιφόρνιας-Σακραμέντο, αποκτήθηκε με έξοδα του Tsakopoulos Hellenic Foundation και δωρήθηκε στην Ελληνική Συλλογή Τσακοπούλου το 2011. Τελευταία διευκρίνιση για την πλήρη αποτύπωση της ιστορίας, ο Άγγελος Τσακόπουλος είναι μία επιφανής προσωπικότητα της Βόρειας Καλιφόρνιας, διακεκριμένος επιχειρηματίας, ευεργέτης πολλών Πανεπιστημίων της περιοχής, ανάμεσά τους το περίφημο Stanford, και πρόεδρος του ιδρύματος ελληνικού πολιτισμού που φέρει το όνομά του.⁴

Η Μουσική Συλλογή

Η Μουσική Συλλογή Δημακοπούλου αριθμεί πάνω από 3.000 τεκμήρια και περιλαμβάνει το έργο περίπου διακοσίων Ελλήνων και Ελληνοαμερικανών Συνθετών. Επίσης περιλαμβάνει έργα πενήντα μη Ελλήνων συνθετών, των οποίων η μουσική και οι στίχοι έχουν διασκευαστεί

---

⁴ Ενδεικτικό άρθρο: Ed Goldman, “Keeping it in the family”, *Sacramento Magazine*, 29.05.2006.

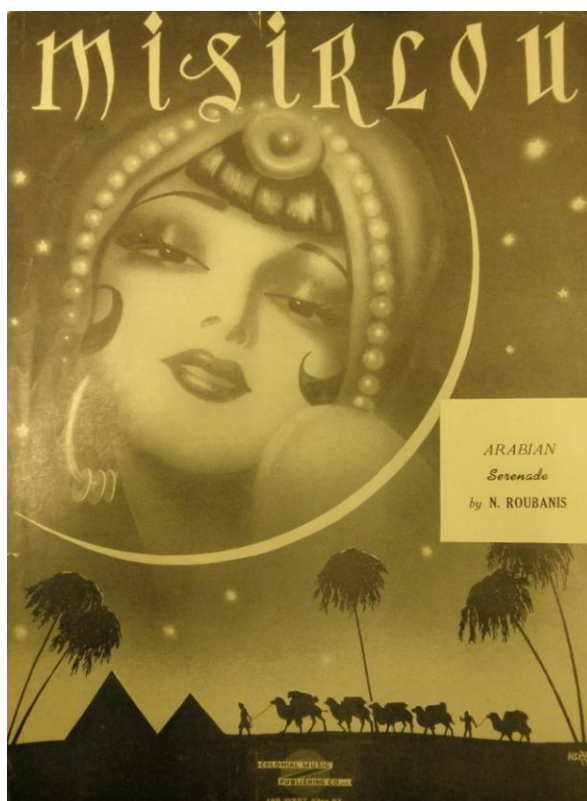
επί το ελληνικότερο.⁵ Περιέχει δίσκους γραμμοφώνου και βινυλίου, κασέτες, μουσικές εκδόσεις, μουσικά λευκώματα και πολυάριθμες διάσπαρτες παρτιτούρες από όλα τα γνωστά είδη μουσικής: έντεχνα, λαϊκά, ρεμπέτικα, σκηνική μουσική (για θέατρο πρόζας και μουσικό θέατρο – επιθεώρηση, οπερέτα), καντάδες, οριεντάλ, πατριωτικά άσματα κλπ.

Επίσης περιέχει μία αντιπροσωπευτική παρακαταθήκη δημοφιλών χορών του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα όπως: συρτά, καλαματιανά, τσάμικα, χασάπικα, ζεϊμπέκικα, βαλς, τανγκό, φόξτροτ και ρούμπες, καθώς και εμβατήρια για παρελάσεις. Τα έργα στην πλειονότητά τους είναι για φωνή με συνοδεία πιάνου ή μαντολίνου (ένα ακόμη παρενθετικό σχόλιο: οι πολυάριθμες μεταγραφές για μαντολίνο προφανώς σχετίζονται με το γεγονός ότι ο ίδιος ο Δημακόπουλος ήταν δεινός εκτελεστής του μουσικού αυτού οργάνου), ενώ δεν λείπουν οι παρτιτούρες για φωνή με συνοδεία βιολιού, κιθάρας και φυσικά μπουζουκιού. Αρκετά συχνά οι ελληνικοί στίχοι μεταφράζονται ή και μεταγράφονται στο λατινικό αλφάβητο, προφανώς για να είναι προσιτοί σε εκτελεστές που δεν μπορούν να διαβάσουν ελληνικά.

Πέραν του ίδιου του γεγονότος της ύπαρξής της στο αναπάντεχο αυτό γεωγραφικό σημείο της γης, η Μουσική Συλλογή Δημακοπούλου είναι και αυθύπαρκτα σημαντική. Το περιεχόμενό της συνιστά μία σχεδόν πλήρη επισκόπηση της νεότερης έντεχνης και αστικολαϊκής ελληνικής μουσικής, η οποία εκτείνεται από την επτανησιακή μουσική του 19ου αιώνα (Μάντζαρος, Καρρέρ κ.ά.) έως τα μέσα του 20ού αιώνα. Εκτός όμως από γνωστά και χαρακτηριστικά δείγματα της ελληνικής μουσικής, η Συλλογή περιλαμβάνει και μουσικά έργα Ελλήνων συνθετών της διασποράς, τα οποία εκδόθηκαν στις Η.Π.Α. και ακούστηκαν και αγαπήθηκαν από τις κοινότητες των αποδήμων Ελλήνων. Ορισμένα από αυτά, όπως η τζαζ-οριεντάλ διασκευή της «Μισιρλούς» του Νικ Ρουμπάνη, έγιναν διεθνείς επιτυχίες, ενώ άλλα ποτέ δεν κατόρθωσαν να διασχίσουν τον Ατλαντικό.

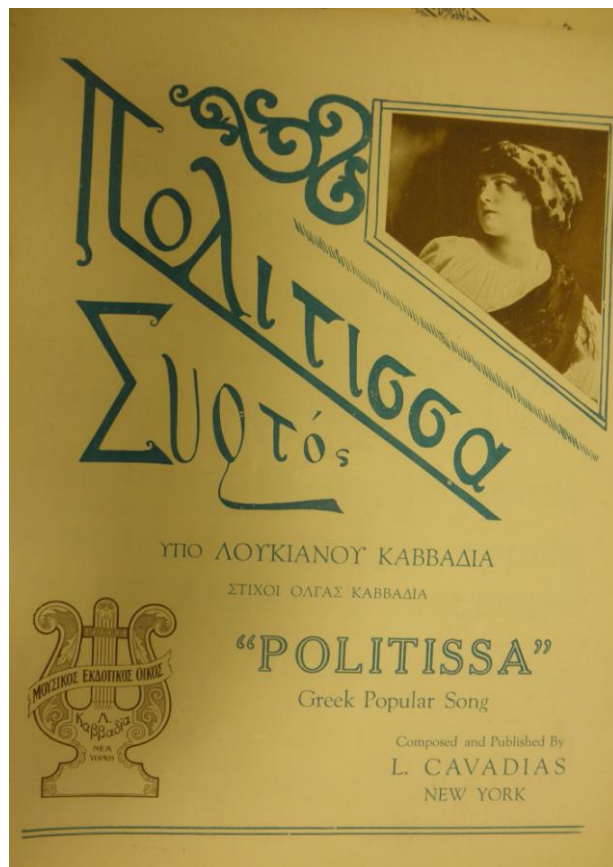
---

⁵ Λόγου χάριν το Balch Institution, το οποίο επίσης φυλάσσει μία σημαντική ελληνική μουσική συλλογή, δεν έχει συγκεντρώσει πάνω από 50 παρτιτούρες – Πρβλ. Frangos, 1996, ό.π.: 20.

Εικόνα 2. Το εξώφυλλο της παρτιτούρας του άσματος «Misirlou, Arabian Serenade», σε μουσική Nick Roubanis, εκδ. Colonial, 1934

Ένας άλλος λόγος για τον οποίον η Συλλογή αυτή ενδιαφέρει πολύ τη σύγχρονη μουσικολογική έρευνα είναι ότι συγκεντρώνει σχεδόν με πληρότητα εκδόσεις έργων από Ελληνοαμερικανικούς μουσικούς εκδοτικούς οίκους, οι οποίες είναι αδύνατον να βρεθούν στην Ελλάδα. Αναφέρουμε ενδεικτικά τους παραγωγικότετους μουσικούς οίκους Panhellenion, ο πρώτος και παλαιότερος της δαιμόνιας κυρίας Κούλας, Apollo, Hermes, Colonial, Roggy αλλά και άλλους την επωνυμία των οποίων λίγοι εξ ημών έχουν ακούσει και γνωρίζουν, όπως οι μουσικές εκδόσεις Cosmopolitan, Southern, και Orpheus-Καβαβιά. Επρόκειτο για ανθηρές επιχειρήσεις ελληνοαμερικανών –εξυπακούεται– ιδιοκτητών με ευρύτατη κυκλοφορία σε εθνικό επίπεδο.

Εικόνα 3. Το εξώφυλλο της παρτιτούρας του χορευτικού άσματος «Πολίτισσα, Συρτός», σε μουσική Λουκιανού Καββαδία και στίχους Όλγας Καββαδία, εκδ. L. Cavadias, New York, 1934

Η μουσική ζωή των αποδήμων ελλήνων

Ευλόγως θα αναρωτηθεί κανείς πού οφείλεται η αξιόλογη αυτή ανάπτυξη της μουσικής ζωής και κίνησης μεταξύ των Ελλήνων της διασποράς στις Η.Π.Α. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να ανατρέξουμε σε ιστορικά στοιχεία που αφορούν στη μετανάστευση των προγόνων μας προς Δυσμάς. Είναι γνωστό ότι από τα τέλη του 19^{ου} αιώνα οι Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής δέχονται στους κόλπους τους απόδημους Έλληνες σε αλληπάλληλα μεταναστευτικά ρεύματα. Το μεγαλύτερο κύμα μετανάστευσης πληθυσμών από την Ελλάδα προς τις Η.Π.Α. εκδηλώνεται από τη δεκαετία του 1890 και κορυφώνεται στις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα. Με την εγκατάστασή τους και τον σχηματισμό κοινοτήτων, οι πρώτες γενιές των Ελλήνων της Αμερικής θα αποτελέσουν ένα συνεκτικό σύνολο και ένα, εν δυνάμει, δεκτικό κοινό που διψά για πολιτιστική επικοινωνία με την πατρίδα. Οι ελληνικές κοινότητες που αναπτύσσονται σε πόλεις όπως το Μαϊάμι, το Ντιτρόιτ, το Λος Άντζελες, το Σαν Φραντσίσκο, το Σικάγο, η Βοστώνη, η Φιλαδέλφεια και η Νέα Υόρκη συνασπίζονται γύρω

από την ορθόδοξη πίστη, ενώ η εκκλησίες υποστηρίζουν κοινωνικές εκδηλώσεις στις οποίες η μουσική κυριαρχεί, όπως γλέντια, πανηγύρια, χοροεσπερίδες, συχνά με αφορμή γάμους, βαφτίσια, εθνικές επετείους και θρησκευτικές εορτές.⁶

Οι πιο γνωστοί και δραστήριοι ελληνοαμερικανικοί σύλλογοι, όπως η τάξη της ΑΧΕΠΑ (American-Hellenic Progressive Association), της GAPA (Greek American Progressive Association) τοπικές αδελφότητες, όπως η Παμμακεδονική Ένωση, ο Σύλλογος των Ποντίων Αμερικής κλπ ενθαρρύνουν αντίστοιχες εκδηλώσεις. Μάλιστα στη συλλογή Δημακοπούλου εντοπίζονται οι ύμνοι των ενώσεων αυτών, από συνθέτες όπως ο Σπυρίδων Μπεκατώρος ή ο Λουδοβίκος Καββαδίας.

Εικόνα 4. Το εξώφυλλο της παρτιτούρας του «Υμνου της ΑΧΕΠΑΣ» για ανδρική χορωδία και πιάνο, σε μουσική Σπυρίδωνος Μπεκατώρου, Στίχους Ανδρέα Ι. Βλάχου. Εκδ. Apollo Music Co, Νέα Υόρκη, 1924

⁶ “European-American Music: Greek”, *The New Grove dictionary of American music*, ed. H. Wiley Hitchcock, Stanley Sadie, vol. 2, New York, N.Y.: Grove’s Dictionaries of Music, 1986, 79-80.

Η καλλιτεχνική μετανάστευση

Εκτός όμως από τις κατά κύριον λόγο ερασιτεχνικές και κοινωνικού τύπου εκδηλώσεις που προαναφέραμε, μία νέα καλλιτεχνική αγορά ανοίγει και τίθεται στη διάθεση των ελληνικών θιάσων και καλλιτεχνικών σχημάτων του fin de siècle. Έτσι και τότε, όπως και τώρα που δημοφιλείς Έλληνες τραγουδιστές ανελλιπώς επισκέπτονται τη Γερμανία, την Αυστραλία, την Αστόρια, στο πλαίσιο όχι φυσικά της διεθνούς, αλλά της ελληνικότατης καριέρας τους, οι κοινότητες των αποδήμων Ελλήνων συνιστούσαν ομάδα-στόχο. Σταθμούς των περιοδειών προς την Εσπερία θα αποτελέσουν τα γνωστά μεγάλα κέντρα της ελληνικής διασποράς του Νέου Κόσμου.

Μαζί με τους δραματικούς ηθοποιούς και θιάσους που διασχίζουν τον Ατλαντικό, άλλοτε για να επιστρέψουν μετά από πολύμηνες περιοδείες και άλλοτε για να εγκατασταθούν σε μόνιμη βάση στη χώρα των ευκαιριών, μία σημαντική πλειάδα καλλιτεχνών από τον χώρο της μουσικής και του λυρικού θεάτρου (συνθέτες, μουσικοί, λυρικοί ερμηνευτές) θα δοκιμάσει να σταδιοδρομήσει στα θέατρα της Βορείου Αμερικής από τη δεκαετία του 1920 του αιώνα έως το ξέσπασμα του Β΄ Παγκοσμίου Πολέμου.⁷ Θίασοι όπερας και οπερέτας, όπως ο θίασος του Απόστολου Κονταράτου και το περίφημο Ελληνικό Μελόδραμα επιχειρούν τις πρώτες καλλιτεχνικές περιοδείες στην απέναντι όχθη, ενώ πάμπολλοι καλλιτέχνες ακολουθούν το ίδιο δρομολόγιο τα χρόνια που διαδέχονται την ίδρυση της Εθνικής Λυρικής Σκηνής.⁸

Τα ονόματα που έχουν κατά καιρούς καταγραφεί είναι πολυάριθμα. Ενδεικτικά αναφέρουμε τα πιο ηχηρά από τον χώρο της όπερας: Spyridon Bekatoros, Konstandinos Petropoulos, Nikos Moschonas, Chariklia Charikleous-Darclée, Odysseas Lapas, Odetti Zygomala, Titos Xirellis, Demetrios Krionas, Elena Nikolaidou, Ioannis Fardoulis, Demetrios Mitropoulos βλέπουν τη σταδιοδρομία τους να εκτινάσσεται στις απαιτητικές σκηνές της Αμερικής, όπως στην Metropolitan Opera, the New York City Opera, the Lyric Opera of Chicago, the Houston Grand Opera κλπ. Πρόκειται για εμβληματικά ονόματα που «πουλάνε» εκείνη την εποχή εισιτήρια, δίσκους και φιγουράρον ως εξώφυλλα στις παρτιτούρες, αυξάνοντας τα κέρδη των μουσικών εκδοτικών οίκων.

⁷ Ενδιαφέροντα στοιχεία για τη δράση των Επτανησίων συνθετών στις Η.Π.Α. συγκεντρώνει στο άρθρο της η Κατερίνα Διακουμοπούλου, 2018. «Επτανήσιοι συνθέτες στις Η.Π.Α. (τέλη 19^{ου} και πρώτο μισό του 20ού αιώνα)», στα *Πρακτικά του Ι΄ Διεθνούς Πανιόνιου Συνεδρίου*, τόμος V: Μουσική-Γλώσσα-Πολιτιστική Παράδοση-Επτανησιακή Διασπορά, επιμ. Δημήτρης Κονιδάρης, Κέρκυρα: Κερκυραϊκά Χρονικά, 55-64.

⁸ Αντώνιος Χατζηαποστόλου, 1949, *Ιστορία του Ελληνικού Μελοδράματος*, Αθήναι: χ.ε., 90-91.

Εικόνα 5. Ο διάσημος Έλληνας οξύφωνος Κωνσταντίνος Πετρόπουλος ήταν ένας από τους πρώτους Έλληνες λυρικούς καλλιτέχνες που μετανάστευσαν στις Η.Π.Α. το 1914. Στη φωτογραφία απεικονίζεται με το κοστούμι του *Τροβατόρε*, να ερμηνεύει τον κεντρικό ρόλο στην ομώνυμη όπερα του Verdi. Το τεκμήριο προέρχεται από το Φωτογραφικό Αρχείο του Στάθη Αρφάνη, τον οποίο ευχαριστώ θερμά.

Μαζί με τα λαμπερά αστέρια που γεύονται δόξα και διεθνή αναγνώριση, αρκετοί λιγότερο γνωστοί τραγουδιστές πραγματοποιούν εμφανίσεις σε θέατρα, ιδρύματα και πολιτιστικούς φορείς της διασποράς, μην κατορθώνοντας να εξελίξουν τη φήμη τους πέρα από τα όρια της ελληνοαμερικανικής κοινότητας. Σε κάθε περίπτωση, όλες οι κατηγορίες καλλιτεχνικών δραστηριοτήτων παρουσιάζουν εξαιρετικό ενδιαφέρον για τη σύγχρονη έρευνα της ελληνικής μουσικής και του ελληνικού θεάτρου, ανεξάρτητα από τη μικρή (κοινοτική) ή τη μεγάλη (διεθνή) τους εμβέλεια.

Η έρευνα στη μουσική συλλογή Δημακοπούλου

Στο σημείο αυτό θα αναφερθούμε εν συντομία στις εργασίες οι οποίες έχουν πραγματοποιηθεί έως τώρα. Η Μουσική Συλλογή Δημακοπούλου παρέμενε άγνωστη και ανεξερεύνητη έως την άνοιξη του 2015, όταν, χάρις στην υποστήριξη των Elios Charitable Foundation και Tsakopoulos Hellenic Foundation, μία δίμηνη επιτόπια ερευνητική επίσκεψη της υπογράφουσας την παρούσα ανακοίνωση στάθηκε η αφορμή για να ανοίξει και να μελετηθεί για πρώτη φορά. Παράλληλα ξεκίνησαν εργασίες τεκμηρίωσης, όπως η καταμέτρηση, ταξινόμηση και καταγραφή του υλικού της. Ως εκ τούτου, με την ως άνω εργασία, τέθηκαν τα θεμέλια για την περαιτέρω συνέχιση της έρευνας και ολοκλήρωση του έργου.⁹

Δύο desiderata της έρευνας που αξίζει να αναδειχθούν είναι οι πρώτες ηχογραφήσεις σε δίσκους γραμμοφώνου και βινυλίου, υλικό το οποίο δεν έχει ακόμη μελετηθεί, καθώς δεν διετίθεται ο απαραίτητος τεχνικός εξοπλισμός. Από το 1900 έως το 1940, οι φωνές πολλών σημαντικών τραγουδιστών έχουν αποτυπωθεί αρχικά σε δίσκους γραμμοφώνου, και στη συνέχεια σε δίσκους βινυλίου 78 στροφών, που κυκλοφόρησαν από αμερικανικούς μουσικούς οίκους. Η σημαντικότερη αυτή συγκομιδή δεν διασώζει μόνο τις έξοχης ποιότητας φωνές, αλλά και σπάνιο ρεπερτόριο. Ανάμεσα στις επιλογές (συνήθως δημοφιλείς άριες από όπερες, πατριωτικά, δημοτικά και άλλα παραδοσιακά τραγούδια, αστικολαϊκές επιτυχίες, ρεπερτόριο του μιούζικ χωλ, αλλά και σουζέ από διάσημα μιούζικαλ) συγκαταλέγονται έργα ή αποσπάσματά τους που εθεωρούντο (ή ακόμη θεωρούνται) χαμένα δια παντός.¹⁰

Το δεύτερο είναι η συμπλήρωση της Συλλογής με αποκτήματα άλλων ιδιωτικών μουσικών αρχείων που ακόμη βρίσκονται διάσπαρτα στην αχανή αυτή ήπειρο. Τα περιεχόμενα των αρχείων του αποτελούν άγνωστο θησαυρό που ενδέχεται να αποδώσει ανέλπιστα καρπούς. Λιμπρέτα, θεατρικά προγράμματα, μουσικές παρτιτούρες, άλμπουμ, φωτογραφίες, θεατρικά έργα, αποκόμματα τύπου είναι μερικά από τα τεκμήρια τα οποία, ανασυρόμενα μπορούν να αποτελέσουν πρώτης τάξεως πληροφοριακό υλικό.

Διερωτάται κανείς τι θησαυρούς ίσως κρύβει το αχαρτογράφητο αυτό τοπίο. Η συντάκτρια του παρόντος άρθρου αισθάνθηκε πολλές φορές σαν χρυσοθήρας όταν αναδιφούσε τη

---

⁹ Τα ερευνητικά αποτελέσματα παρουσιάστηκαν δημοσίως στο πλαίσιο της διάλεξης της συντάκτριας του παρόντος άρθρου με τίτλο “Music Treasures from the Demakopoulos Collection”, Sacramento State University of California, 28.04.2015: <http://calendar.csus.edu/MasterCalendar/EventDetails.aspx?EventDetailId=302121>

¹⁰ Στάθης Α. Αρφάνης, 1999. «Λυρικοί καλλιτέχνες στις 78 στροφές», στο ένθετο «Ελληνικό Μελόδραμα 1888-1940», *Η Καθημερινή - Επτά Ημέρες*, 4/4/1999: 29-31

Συλλογή Δημακοπούλου, καθώς προσδοκούσε να ανακαλύψει χαμένα έργα της έντεχνης ελληνικής μουσικής. Είναι γνωστό ότι οι οπερατικοί θίασοι, αλλά και οι μεμονωμένοι λυρικοί καλλιτέχνες, μεταναστεύοντας στις Η.Π.Α., μετέφεραν σπουδαία έργα έντεχνης και αστικολαϊκής μουσικής μέσα στις αποσκευές τους. Ανεπιβεβαίωτες ακόμη πληροφορίες αναφέρουν ότι ο βαρύτονος Ιωάννης Φαρδούλης, που σταδιοδρόμησε στο Σικάγο, αγόρασε από την Αλβίνα Ριφίου, κόρη και κληρονόμο του Παύλου Καρρέρ, όλες τις συνθέσεις του.¹¹ Επίσης φαίνεται ότι άγνωστες ή χαμένες για μας σήμερα ελληνικές παρτιτούρες ήταν στην κατοχή της οικογένειας του αρχιμουσικού Σπυρίδωνος Μπεκατώρου στη Νέα Υόρκη. Με βάση τα παραπάνω, συνάγεται το συμπέρασμα ότι η Μουσική Συλλογή Δημακοπούλου αναμένεται να δώσει πολλές απαντήσεις και να καλύψει σημαντικά κενά στην ιστορία της νεότερης και σύγχρονης ελληνικής μουσικής. Προσδοκούμε λοιπόν να δοθεί η ευκαιρία να συνεχιστεί η σχετικά πρόσφατη αυτή έρευνα, ώστε να αναδυθούν τα νέα αυτά πεδία στο φως.

Βιβλιογραφία

- Demakopoulos, Steve (2000), *Do you speak Greek?*, New York, N.Y.: Seaburn Books.
- Frangos, Steve (1996), “A way with words”, *Greek American Review*, Dec. 1996: 19-21.
- Goldman, Ed (2006), “Keeping it in the family”, *Sacramento Magazine*, 29.05.2006.
- Hitchcock, Wiley H. & Stanley Sadie (1986), “European-American Music: Greek”, *The New Grove dictionary of American music*, New York, N.Y.: Grove’s Dictionaries of Music, 79-80.
- Ανωνύμως (1939), «Οί Ζακύνθιοι τοῦ Σικάγου», *Ίόνιος Ἀνθολογία* 127: 255
- Αρφάνης, Στάθης Α. (1999), «Λυρικοί καλλιτέχνες στις 78 στροφές», στο ένθετο «Ελληνικό Μελόδραμα 1888-1940», *Η Καθημερινή - Επτά Ημέρες*, 4/4/1999: 29-31
- Διακουμοπούλου Κατερίνα (2018), «Επτανήσιοι συνθέτες στις Η.Π.Α. (τέλη 19^{ου} και πρώτο μισό του 20ού αιώνα)», στα *Πρακτικά του Ι΄ Διεθνούς Πανιονίου Συνεδρίου*, τόμος V: Μουσική-Γλώσσα-Πολιτιστική Παράδοση-Επτανησιακή Διασπορά, επιμ. Δημήτρης Κονιδάρης, Κέρκυρα: Κερκυραϊκά Χρονικά, 55-64.
- Ξεπαπαδάκου Αύρα (2013), *Παύλος Καρρέρ*, Αθήνα: Fagottobooks.
- Χατζηαποστόλου Αντώνιος (1949), *Ιστορία του Ελληνικού Μελοδράματος*, Αθήνα: χ.ε.

¹¹ Ο Ιωάννης Φαρδούλης σταδιοδρόμησε ως λυρικός ερμηνευτής στην Όπερα του Σικάγου, όπου με δική του πρωτοβουλία παρουσιάστηκε και μία όπερα του Καρρέρ το 1939 – βλ. «Οί Ζακύνθιοι τοῦ Σικάγου», *Ίόνιος Ἀνθολογία*, 127, 1939: 255 και Αύρα Ξεπαπαδάκου 2013, *Παύλος Καρρέρ*, Αθήνα: Fagottobooks, 246.